

Максим Кирстя

курсант III курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Психологічний портрет злочинця: методи та значення у криміналістиці*

У сучасній криміналістиці психологічний портрет правопорушник став важливим інструментом, що допомагає не лише в їх ідентифікації, але й у розумінні мотивів та поведінкових патернів. Психологічний аналіз надає можливість оцінити особистісні характеристики злочинця, його емоційний стан та потенційні мотиви, що дозволяє правоохоронним органам краще орієнтуватися у виборі методів розслідування. Такий підхід, зокрема, широко використовується при розкритті серійних злочинів, терористичних актів та інших складних кримінальних справ. У цьому дослідженні розглядаються основні методи складання психологічного портрета та їх практичне значення для криміналістики.

Портрет розшукуваного злочинця - це один з різновидів криміналістичних уявних моделей, що представляє собою систему відомостей про психологічні та інші ознаки даної особи, істотні з погляду його виявлення та ідентифікації, що включає ознаки не тільки психологічної природи, а й правові, соціально-демографічні та інші ознаки. Щоб зрозуміти причини злочинної поведінки, перш за все необхідно вивчити цю особистість, її індивідуальні риси які сформувалися під впливом зовнішніх соціальних явищ та процесів. Так, виникнення і розвиток мотивів злочинної поведінки можна розглядати і в рамках формування особистості злочинця, і при аналізі внутрішніх механізмів поведінки. Також думки, емоції, почуття і переживання злочинця, реалізовані в злочині, є в той же час прояви його особистості [1 с. 250].

На думку С.М. Лозової, психолого-криміналістичний портрет застосовується не на основі достовірних, а ймовірних знань про особу злочинця, оскільки в ситуації, коли особа достеменно невідома, її психологічний портрет є приблизним, тому в більшій чи меншій мірі відповідає психології справжнього злочинця, який перебуває в розшуку [2; с. 56]. У цьому контексті, психологічно-криміналістичний портрет застосовується не завжди, а в основному у справах про насильницькі

* Науковий керівник – *Наталія Павлова*, доцентка доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

правопорушення, злочини проти життя, здоров'я особи. Портретування найбільш ефективно себе рекомендує в умовах, коли можна справедливо припускати, з огляду на місце події та жертву правопорушення, що злочинець володіє психологічними або психічними відхиленнями (хворобливими або патологічними психічними станами).

Для створення психологічного портрета використовуються різноманітні лінгвостилістичні засоби, наприклад, епітет, метафора, метонімія, оксюморон та інші, які допомагають розкрити сутність героїв, розпізнати їх внутрішній світ та хід думок [3, с. 205].

Також варто звернути увагу на агресію, виділили в ній поняття кримінальної агресії – форми поведінки злочинця, що реалізує будь-який намір або спонукання стосовно потерпілого і пов'язана з цим наміром певним змістовним відношенням, об'єктивно спрямована на завдання шкоди життю та здоров'ю жертви. Свій намір злочинець може і не довести до кінця з причин, які не залежать від нього [4].

Для прикладу розглянемо насильницькі правопорушення з мотивів задоволення статевої пристрасті. На думку української вченої Якимової С.В., при складанні кримінологічного портрету злочинця, який учиняє насильницькі правопорушення, варто виокремлювати дві основні складові – соціальну і психологічну. З огляду на змістовне наповнення соціальної складової, можна узагальнити, що особистість насильницького злочинця, який учиняє кримінальне правопорушення з мотивів задоволення статевої пристрасті, – це переважно особа чоловічої статі, як правило, до 30 років або ж, навпаки, старшого віку – 55–60 років (ті, які вчинюють педофільні чи розпусні дії з дітьми), здебільшого – мешканець міста, зазвичай низького освітнього й професійного рівня (52,8 % – особи робітничих професій, непрацюючі – 25,6 %). Натомість насильницькі злочинці педофільної девіантної поведінки, як правило, порівняно вищого соціального статусу, обирають професію чи характер роботи, пов'язані з можливістю реалізації патологічного сексуального потягу [5].

Значення психологічного портрета у криміналістиці полягає у його здатності допомагати в ідентифікації злочинця, аналізуючи його психологічні та поведінкові характеристики. Використання такого профілю сприяє підвищенню ефективності розслідувань, допомагаючи звузити коло підозрюваних та прогнозувати можливі дії злочинця. Психологічний портрет також відіграє важливу роль у судовій практиці, сприяючи оцінці мотивів та ступеня вини підсудного, а також у профілактиці злочинів, завдяки виявленню ризиків повторної злочинної поведінки.

Вважаємо за необхідне відзначити, що перспективи розвитку методів психологічного профілювання у криміналістиці пов'язані з інтеграцією новітніх технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та аналіз великих даних, що дозволяє підвищити точність і швидкість створення профілів злочинців. Міждисциплінарний підхід, який включає співпрацю психологів, криміналістів, соціологів та нейронауковців, відкриває нові можливості для глибшого розуміння психологічних і поведінкових механізмів злочинної діяльності. Крім того, перспективними є дослідження в галузі нейропсихології та когнітивних наук, які допоможуть більш точно

прогнозувати злочинну поведінку на основі аналізу мозкової активності та особистісних характеристик [6].

Враховуючи зазначене вище можна зробити висновок, що психологічний портрет правопорушника є важливим інструментом у сучасній криміналістиці, що дозволяє глибше зрозуміти мотиви та поведінкові патерни злочинців. Використання методів психологічного профілювання сприяє підвищенню ефективності розслідувань, допомагаючи звузати коло підозрюваних та прогнозувати подальші дії злочинців, особливо у справах насильницького характеру. Сучасні підходи до складання психологічного портрету включають аналіз соціально-демографічних характеристик, психічних відхилень і мотивів правопорушень, а також застосування новітніх технологій. Інтеграція штучного інтелекту, машинного навчання та міждисциплінарної співпраці відкриває нові перспективи для більш точного прогнозування та запобігання злочинній поведінці.

Література

1. Дембіцька, В. В. Психологічний портрет злочинця [Текст] / В. В. Дембіцька // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті : національна візія та виклики глобалізації : зб. Тез доп. П'ятнадцятої Ювілейної Міжнар. Наук.-практ. Конф. Молодих вчених [м. Тернопіль, 29-30 берез. 2018 р.] / редкол. : Л. П. Амбрик, О. В. Борисяк, М. М. Брик [та ін.] ; відп. За вип. В. О. Онищук. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – С. 250
2. Лозова С.М. Психолого-криміналістичний портрет невідомого злочинця: проблемні питання складання і використання. *Вісник ХНУВС*, 2010, Вип. № 2. С. 51–57.
3. Кардаш І.В. «Фелікс Австрія» Софії Андрухович: бестселер по-галицьки. URL: http://comma.com.ua/articles/feliks_avstriya_7.sofii_andruhovich/
4. Григор'єва О. Кримінальна агресія особистості в структурі злочину «доведення до самогубства» та її попередження / О. Григор'єва // *Юридична Україна* – № 2. – С. 74–77.
5. Якимова С. В. Кримінологічний портрет особистості насильницького злочинця, який учиняє злочини з мотивів задоволення статевої прихисті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 810. С. 220–225. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/29241/1/037_220_225.pdf (дата звернення: 25.09.2024).
6. Гетьман Г.М. Сутність та значення психологічного профілювання особи невідомого злочинця в діяльності органів кримінальної юстиції України. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2016, № 4. С. 186–189. URL: http://lsei.org.ua/4_2016/4_2016.pdf

Юридичний факультет Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Інститут права Львівського державного університету
внутрішніх справ
Юридичний факультет Запорізького національного
університету
Юридичний факультет Сумського Національного
аграрного університету
Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

ХVІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 420 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**